

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТЕЖИНИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Коваль Вікторія Олександрівна,

канд. біол. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Кисла Оксана Федосіївна,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Екологічна освіта стала обов'язковим компонентом сучасної системи освіти в Україні. У концепції Нової української школи зазначено, що формування екологічної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти відбувається через реалізацію наскрізної лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток». У початковій школі наскрізна лінія втілюється через екологізацію існуючих навчальних предметів і, в основному, в інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Наскрізна лінія «Екологічна безпека й сталий розвиток» розкривається через систему завдань [1]:

- формування в учнів розуміння необхідної гармонії людини з природою;
- оволодіння знаннями про природу (зокрема свого краю);
- виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, основу життя на Землі;
- формування готовності до активної екологічної діяльності;
- формування основ глобального екологічного мислення.

У Державному стандарті початкової освіти визначено 11 ключових компетентностей, серед яких і екологічна компетентність, яка «передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства» [2].

Як зазначають українські науковці С. Толочна і Н. Бордюг [3], екологічна компетентність школярів насамперед пов'язана з:

- рівнем інформаційної забезпеченості ситуацій вибору;
- ціннісною ієрархією особистості, статусом екологічних і коеволюційних цінностей у цій ієрархії;
- сформованістю відчуття причетності до екологічних проблем;
- характером традицій і звичок ставлення до об'єктів природи і їхнього використання;

- вмінням виокремлювати екологічні аспекти і споживання будь-чого;
- вмінням приймати екологічні рішення обґрунтовано й обдумано в повсякденні;
- наявністю практичних навичок і досвіду діяльності в довкіллі;
- сукупністю суспільних досягнень у виробничій, суспільній, духовній сфері, що забезпечують рівень екологічної безпеки.

У роботі «Принципи формування екологічної компетентності школярів» Н.Пустовіт [4] визначила найпоширеніші методи, які вчителі застосовують для формування екологічної компетентності учнів: бесіди, дискусії, екскурсії, підготовка повідомлень і рефератів, ігри, досліди, проекти, конкурси.

Проте успішність формування екологічної компетентності залежить від врахування вікових і психологічних особливостей школярів, і відповідно, від вибору форм і методів роботи. Дослідники В. Коваль та І. Погасій виявили, що для молодших школярів будуть цікаві такі види діяльності, як: спостереження, ребуси, кросворди, загадки, вікторини, ситуативні завдання екологічного змісту; проведення уроків-екскурсій [5].

До сучасних нетрадиційних методів і форм навчання, які мають значну результативність в освітній діяльності педагога в процесі формування екологічної компетентності школярів, належать: мікровикладання; рольові ігри чи моделювання; наукові майстерні (групова робота, педагогічний тренінг, творча майстерня); введення модульних курсів (основний напрям – розвиток навичок самостійної роботи з формування екологічної компетентності); використання в освітній практиці сучасних цифрових технологій; розширення з допомогою мультимедіа спектру освітніх послуг; використання дистанційного чи змішаного навчання [6].

Отже, розглянемо методичні орієнтири для вчителів щодо використання навчальної екологічної стежини в процесі формування екологічної компетентності учнів.

Екологічна навчальна стежина – це спеціально організований маршрут на ділянці школи для проведення навчальних занять та природоохоронної діяльності [7]. Проведення уроків на екологічній стежині біля школи або використання її у позакласній роботі допомагає ознайомлювати учнів з об'єктами та явищами природи, виділяти їх істотні ознаки, встановлювати зв'язки між ними. У дітей молодшого шкільного віку створюються реалістичні уявлення та закладаються екологічні пропедевтичні знання щодо таких понять як «природне угруповання», «біологічні системи», «адаптація», «екологічна піраміда» та ін. Наведемо приклади об'єктів для спостереження. Так, для пояснення поняття «природне угруповання» можна обрати штучно створені ділянки пришкільної території, на яких висаджені невеликі групи рослин. Ознайомлюючи учнів початкової школи з різними видами рослин, вчитель може наголошувати на значенні цих об'єктів в природі та житті людини, характеризувати вплив одного з факторів навколишнього середовища (температура, світло, діяльність людини тощо) на організм, який досліджуємо. Школярі дізнаються про взаємозв'язки у природі, визначають, як середовище

існування впливає на живий організм, вивчають його пристосування до умов життя. На уроках-екскурсіях в різні сезони року на екологічній стежині учні спостерігають за змінами пір року і формують поняття «розвиток – процес», маючи на увазі індивідуальні зміни у розвитку організму. Наприклад, учні початкової школи можуть спостерігати за фазами розвитку рослин від проростання насіння до періоду спокою у багаторічних рослин. При виборі об'єктів рекомендуємо вибирати ті, які зможуть привернути дитячу увагу – це можуть бути як знайомі школярам рослини, типові для даної місцевості, так і інтродуковані рослини, листопадні або вічнозелені, декоративно-листяні або красивооквітучі.

Плануючи екологічну стежину біля школи, необхідно створити декілька локацій (станцій) для різних видів робіт учнів. Так, рекомендуємо виділяти локації тільки для спостережень, для проведення дослідницької діяльності, як індивідуальної, так і групової, для активного відпочинку, а також куточків усамітнення. Все це буде формувати в учнів відчуття єдності та гармонії з природою, виховувати любов до природи рідного краю, вміння бачити прекрасне.

Під час створення навчальної екологічної стежини бажано долучати учнів школи до її планування та виробництва. Це і загальне планування стежини, залучення школярів до розмноження і посадки рослин, створення загального інформаційного устаткування (схеми тропи, розробка проєктів інформаційних щитів, стендів). Школярі можуть підбирати цікаву інформацію про об'єкти екологічної стежини, виготовляти паспорти рослин із QR-кодами, тим самим активно застосовуючи сучасні цифрові технології та міжпредметну інтеграцію. Для організації такої роботи рекомендуємо залучати дітей з різних вікових груп (початкової, середньої та старшої школи), що сприяє згуртування учнівського колективу школи та формує активну громадянську позицію щодо екологічних проблем сучасності. Крім того, учні можуть залучатись до проведення екскурсій з молодшими школярами або дітьми дошкільного віку. Така організація діяльності школярів у створенні екологічної стежини сприяє розвитку творчих здібностей учнів, впевненості у власних силах дитини, прищеплює їм відповідальне ставлення до природних об'єктів і мотивує до природоохоронної діяльності.

Отже, використання екологічної стежини в освітньому процесі сприяє всебічному розвитку особистості школяра; формуються реалістичні уявлення про навколишній світ; створюються умови для експериментування та спостереження за природою; розвивається пізнавальний інтерес учнів; відбувається залучення їх до природоохоронної діяльності, формується активна екологічна позиція та вміння спільно приймати обґрунтовані екологічні рішення, а відповідно формується екологічна компетентність учнів.

Список літератури:

1. Наскрізна лінія «Екологічна безпека й сталий розвиток». URL: <https://vseosvita.ua/library/naskrizna-linia-ekologicna-bezpeka-j-stalij-rozvitok-105229.html> (дата звернення 28.06.2023р.)

2. Державний стандарт початкової освіти. Київ. ТД «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.

3. Толочко, С., & Бордюг, Н. (2022). Методологічні засади формування екологічної компетентності школярів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 26 (2), 140-152. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-2-140-152>

4. Пустовіт, Н. А. (2006). Принципи формування екологічної компетентності школярів. Наука і сучасність: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. МП Драгоманова, 59, 128-135.

5. Коваль, В. О., & Погасій, І. О. (2018). Експериментальне дослідження стану екологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи в контексті НУШ. Збірник наукових праць «Педагогічні науки» ХДУ. №85, 108 – 111.

6. Толочко, С. В., & Бордюг, Н. С. Зміст, форми і методи формування екологічної компетентності здобувачів освіти. ББК 74.200 С 91, 191- 195.

7. Ліннік О.О. Методика викладання освітньої галузі «Людина і світ». Київ: Видавничий дім «Слово», 2010 - 248с